

RECENZÍÓK

<https://doi.org/10.64603/GYQP5046>

HORVÁTH DÁVID

Farkas Mária Ildikó – Szemerey Márton Pál:
Kortárs Japanológia VI. Emlékkönyv Varrók Ilona tiszteletére.
Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2025, 314 pp.

2015-ben indult útjára a L'Harmattan Kiadó gondozásában a Kortárs Japanológia című sorozat, amely rendszeresen közli a Károli Gáspár Református Egyetem Japanológia Tanszék oktatóihoz, hallgatóihoz, valamint velük szakmai kapcsolatban álló szakemberekhez köthető eredményeket és beszámolókat. A változatos szerzőgárdának köszönhetően a sorozat kötetei rendszerint szerteágazó témákat dolgoznak fel, a tanszék színes portfóliójának megfelelően helyet kapnak benne történelmi, nyelvészeti és irodalmi közlemények egyaránt. Készültek tematikus kötetek is: a *Kortárs Japanológia II.* a magyarországi japán nyelvoktatásról közölt hiánypótló publikációkat, a sorozat előző kötete, a *Kortárs Japanológia V.* pedig az Eötvös Loránd Tudományegyetem Japán Tanszékével két éve közösen szervezett, Edo-korszakot feldolgozó konferencia előadásait közölte írásos formában.

Farkas Mária Ildikó és Szemerey Márton Pál szerkesztésében immáron a sorozat hatodik kötetét tarthatjuk a kezünkben. A Japanológia Tanszék főállású oktatóinak írásait tartalmazó kötetnek ráadásul nemes apropója van, Varrók Ilona intézet- és tanszékvezető köszöntésére készült 70. születésnapjának alkalmából.

A kötet a szerkesztők bevezetőjével nyit, ami egyben laudáció is, kiemelve Varrók Ilona emberi erényeit és harminc éve tartó elkötelezett, kitartó munkáját, amelynek köszönhetően a Japanológia Tanszék, valamint a Kelet-Ázsia Intézet egy több száz hallgatót befogadó, komoly nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező tudományos műhellyé fejlődött. A bevezető felsorolja a harminc év eredményeit és meghatározó műveit, melyek közül kiemelendő a 2015-ben megjelent *Japán–magyar nagyszótár*. Varrók Ilonát több évtizedes munkásságának elismeréseként a japán kormány 2023-ban a „Felkelő Nap Rendje arany sugarakkal és rozettával” kitüntetésben részesítette.

A bevezetőt követi Somodi Júlia írása, amely a japán egyetemekkel való partnerkapcsolatokat ismerteti. A cserekapcsolatok létesítésének kronológiai sorrendjében részletesen leírja az egyetemek és tanulmányi programok jellemzőit, de kitér az esetleges munkalehetőségre, helyi földrajzi vagy turisztikai jellemzőkre is. A fejezet végén a csereprogramban részt vett hallgatók rövid élménybeszámolóit olvashatjuk, és helyet kapott a kiutazott hallgatók névsora is. Külön ajánlom ezt a fejezetet a Japanológia Tanszéken tanuló vagy továbbtanuláson gondolkodó diákok figyelmébe, akik tervezik, hogy tanulmányaik egy részét Japánban töltik.

A következőkben röviden ismertetem a négy tematikus blokkba rendezett tanulmányok tartalmát, hogy képet kapjunk arról, milyen sokszínű és egyedi témák szerepelnek a Japanológia Tanszék kutatási portfóliójában.

Az első tematikus blokk a *Művészet*, melyben négy tanulmány kapott helyet. Lázár Marianna *A narai Sószojin kincstár múltja és jelene* című tanulmánya az UNESCO világörökségi listáján is szereplő, Nara-kor (710–794) óta létező, és kb. kilencezer darabos gyűjteménnyel rendelkező kincstár történetével és tárolt anyagaival foglalkozik. A tanulmány első része ismerteti a kincstár történetét megalapításától kezdve a 19. századi modern szemléletű kategorizálási munkálatain át a jelenleg zajló digitalizációs archiválási törekvésekig, a második részében pedig a gyűjtemény olyan darabjairól olvashatunk elemzéseket, amelyek valamilyen módon a Selyemúthoz köthetők.

Máté Zoltán *Szemelvények az Isze-monogatariból* című írása a Heian-kor (794–1185) egyik legnagyobb hatású irodalmi művéből közöl részleteket, melyeket a szerző klasszikus japán nyelvről fordított. Néhol ugyan érezhető a szövegeken, hogy a szerző saját bevallása szerint a filológiai pontosságot tartotta szem előtt, nem volt célja szépirodalmi igényességű szövegeket létrehozni, de a kiválasztott prózai részek és *vakák* 和歌 így is érdekes olvasmányok, és abszolút hiánypótlók, hiszen magyar nyelven rendkívül kevés klasszikus japán irodalmi mű érhető el.

Janó István *A japán haiku és a nyugati szimbolizmus, avagy a párbuzamosok a végtelenben találkoznak* című publikációja a haikuköltészet (haiku 俳句) részletes történeti fejlődésének ismertetésére vállalkozik a *saszeisugi* 写生主義 irányzat kialakulásáig, illetve elemzi a haiku versekben fellelhető szimbolizmus és a nyugati imagizmus lehetséges kölcsönhatásait.

Szintén a nyugati és keleti esztétika- illetve művészetfelfogás kapcsolódási pontjairól olvashatunk Doma Petra *Szuzuki Trójában* című színháztudományi tanulmányában, amely Szuzuki Tadaszi 鈴木忠志 (1939–) avantgárd színrendező, színházalapító *A trójai nők* című Euripidész-dráma 1974-es rendezését elemzi.

A második tematikus blokk a *Történelem, társadalom*, amely egyben a leghosszabb is, hiszen hat tanulmány kapott helyet benne, és a közlemények témája miatt találó lett volna, ha a címben az *identitás* szó is szerepel. Az első tanulmány Soós Sándor *Irodalom, mitológia és történetírás: Kitabatake Csikafusza és a Dzsinnósótóki* című írása. A *Dzsinnósótóki* 神皇正統記, vagyis „A [császári ház] közvetlen isteni leszármazásának krónikája” a 14. században született történelmi írás, amely nagy hatással volt a 19–20. századi japán nemzeti ideológia alakulására is. A szerző ismerteti a mű keletkezésének körülményeit, írójának életrajzát, nyugati fordításait.

Gergely Miklós Attila *Tokugava játzmák, egyensúlyok, kifejeletek* című tanulmánya rendkívül újszerű megközelítéssel játékelméleti egyensúly-modellek alapján elemzi azokat a társadalmi és történelmi tényezőket, amelyek az Edo-kor (1603–1868) több száz éven keresztül fennálló, viszonylagosan békés, változatlan társadalmi felállításához vezettek. Kitér a korszak megnevezésének problematikájára is, és az értéksemleges „Tokugava-egyensúly” kifejezést ajánlja.

Farkas Mária Ildikó *A kokugaku értékelése* az „eredeti japán jelleg” kutatásának történelmi fejleményeit, valamint korszakonként változó megítélését ismerteti a Meidzsi-kortól (1868–1912) napjainkig, kitérve újabb értelmezési irányokra is. Ilyen például a *kokugaku* 国学 mint a kollektív identitás építésének folyamata.

Szabó Noémi *Portugál–japán kapcsolatok a magyar sajtóban a kezdetektől 1853-ig* az említett két ország kapcsolatairól szóló magyar sajtóhíreket gyűjti össze. A szerző igyekszik a híreket a korabeli sajtó kontextusában értelmezni, feltárni az esetleges forrásokat, más sajtóterméktől való átvételeket, valamint felvázolja mindehhez a japán–portugál kapcsolatok történeti háttérét. A tanulmányból érdekes pillanat-felvételek bontakoznak ki arról, hogy akár a kereszténység terjedése, akár a japán bezárkózás hogyan tükröződött a magyar sajtó hasábjain.

Pataki-Tóth Angelika *Az objektív tudományos források használatának fontossága a japán keresztény missziós tevékenységben. A doktori disszertáció alaptézisének bemutatása* egy rendkívül fontos tudományetikai kérdésre hívja fel a figyelmet. A cikk a szerző nemrégiben megvédett disszertációjának egy részlete, amelyben leírja, milyen szempontok szerint elemezte a japán keresztény misszióról szóló forrásokat, azok megállják-e a helyüket objektív, tudományos forrásokként, és nem esnek-e a körkörös forráshasználat csapdájába. A publikációban felvázolt szempontok, illetve az objektivitásra való törekvés a kutatás tárgyától függetlenül bárkinek megszívlelendő tanácsokat tartalmaznak.

A kötet utolsó történelmi-társadalmi témát elemző írása Szemerey Márton Pál tanulmánya, amely *A mai japán nemzeti identitás néhány jellemzője a történelem szociális reprezentációjának tükrében* címet kapta. A szerző szociálpszichológiai megközelítéssel vizsgálja a japán nemzeti identitás kérdését. A vizsgálathoz az adatokat egy japán állampolgárok körében végzett felmérés nyújtotta, amelyben a válaszadóknak a szerintük jelentős történelmi eseményeket kellett negatívként vagy pozitívként értékelniük.

A *Nyelvészet, nyelvtanítás* blokkban újabb négy írásmű kapott helyet. Samu Veronika *A japán onomatopoeiák és a hangszimbolizmus. Kutatási irányok* című írása a hangszimbolizmus kérdéskörével foglalkozik, ismertette a különböző szakirodalmi megközelítéseket, amelyek a japán onomatopoeiákban, vagyis hangutánzó és hangulatfestő szavakban vizsgálják a hangalak és a jelentés kapcsolatát.

A *Boku vagy ore? A japán férfiak személyesnévmás-használati szokásai* című írásban Hornos Dániel egy 2017-ben, japán szakos tanulmányai során készített OTDK-dolgozatát közli. A kutatásban a szerző tankönyvelemzés és kérdőíves felmérés segítségével vizsgálta, hogy a japán férfiak egy adott szituációban milyen személyes névmást használnak, illetve másoktól milyen személyes névmás használatát várják el. A szerző megjegyzi, hogy a közel tízéves eredmények nem feltétlenül tükrözik a jelenkori állapotokat, ami valószínűleg helytálló megállapítás, ezért mindenképpen érdemes lenne valamilyen formában megismételni a mintavételt.

Molnár Gergő Ádám a japán nyelvtanulás egyik központi témájáról közöl gondolatokat *A kandzsi gyökök oktatásáról* című írásában, amelyben megismerhetjük a japán szakirányon tartott, azonos témájú kurzusának tematikáját, órai gyakorlatait.

A modern, kognitív tanuláselméletre építő elemeket is tartalmazó kurzus által betekinthetünk a Japanológia Tanszéken folyó magas színvonalú japánnyelv-oktatási gyakorlatokba is.

A tematikus részt Wakai Seiji *Egy kis léptékű, örökölt japán nyelvi intézmény fennmaradása. A Trajectory Equifinality Modeling alapján* című tanulmánya zárja. A japánnyelv-oktatás területén belül mostanában egyre több figyelmet kap a japánt örökségnyelvként tanulók oktatása, tehát az olyan kezdeményezések, amelyek támogatják azokat, akik a japán nyelvet alapvetően az egyik vagy mindkét szülő révén anyanyelvként, de nem japán nyelvi környezetben sajátítják el. Wakai is egy a Japanológia Tanszék támogatásával működő, kis létszámú kezdeményezés eddigi életútját mutatja be, a működés során felmerülő problémákat és megoldásait a Trajektória Ekvifinalitás Modellezés (TEM) módszerével vizsgálva.

A kötet végén Vihar Judit *A japán közmondások* című írása kapott helyet, egyedüli tanulmányként a *Kultúra* blokkban. A szerző számos japán közmondás magyar fordítását közli témák szerinti csoportosításban, rövid magyarázatokkal, amelyek segítik elhelyezni őket a japán kultúra kontextusában.

Ahogy a fentiekből is látszik, a közölt tanulmányok rendkívül változatos témákat dolgoznak fel, és különböznek úgy megközelítésükben, mint kidolgozottságukban. Többségében tudományos precizitású, új eredményeket közlő írások, de akadnak kimondottan oktatási, ismeretterjesztési célú művek is. Több szerző említi, akár a japanológiai képzés történeti áttekintésének részeként, akár a saját publikációjuk témaválasztásának indoklásában, hogy az utóbbi időben – köszönhetően Varrók Ilona támogató hozzáállásának – a tanszéki munkában helyet kaptak a szó szoros értelemben vett japanológiától valamelyest eltávolodó, interdiszciplináris vagy társadalomtudományi eszközöket felhasználó kutatások is. A tanulmányok stílusbeli sokszínűsége a szerzők habitusának különbségei mellett magyarázható a feldolgozott diszciplínák konvenciói közötti eltérésekkel is.

Akár külön vizsgáljuk a tematikus fejezeteket, akár a kötet egészét vesszük, nem maradhat hiányérzetünk a választott témákat illetően. A Japán-kutatás számos napjainkban nagy figyelmet kapó, nemzetközi berkekben is tárgyalt témájával találkozunk. Talán csak a tanszék oktatási portfóliójában kiemelt jelentőségű fordítástudomány kapott kevesebb figyelmet, illetve a kortárs társadalmi, gazdasági jelenségek vizsgálata, amely szintén kapcsolódik a tanszék oktatási struktúrájához. Mindazonáltal a kötet tartalma összhangban van a japanológiai képzés oktatási programjával, így biztos vagyok benne, hogy a megszületett tanulmányok akár a kurzusokhoz tartozó olvasmányokként is hasznosíthatók.

A sorozat korábbi köteteivel együtt olvasva kirajzolódik egy dinamikusan fejlődő kutatói közösség képe. A szerzők közül többen maguk is a Károli Japanológia Tanszékének egykori hallgatói, akik a diploma megszerzése után bekapcsolódtak a Tanszék oktatói munkájába. Ezáltal ez a kötet nemcsak a Kelet-Ázsia Intézet és a Japanológia Tanszék körképe, hanem a Varrók Ilona által kiépített közösség eredményeinek méltó lenyomata is.